

نگاهی به تاریخچه پرده کعبه

پرده کعبه و متعلقات آن، از زمان حضرت ابراهیم(علیه السلام) تاکنون، آنچنان قداست داشته است ...

پرده کعبه و متعلقات آن، از زمان حضرت ابراهیم(علیه السلام) تاکنون، آنچنان قداست داشته است که تمام جزئیات ساختمان آن و هر چیزی که به گونه ای به کعبه تعلق دارد، مورد توجه دقیق مردم بوده، مورخان و سفرنامه نویسان جزئیات مربوط به این خانه مقدس را ثبت کرده و به نسلهای بعد انتقال داده اند.

پرده کعبه و متعلقات آن، از زمان حضرت ابراهیم(علیه السلام) تاکنون، آنچنان قداست داشته است که تمام جزئیات ساختمان آن و هر چیزی که به گونه ای به کعبه تعلق دارد، مورد توجه دقیق مردم بوده، مورخان و سفرنامه نویسان جزئیات مربوط به این خانه مقدس را ثبت کرده و به نسلهای بعد انتقال داده اند. گزارش خبرگزاری مهر، یکی از متعلقات کعبه، که همواره مورد عنایت خاص مردم و حکومتها بوده، پوشش یا همان «کسوة الکعبه» است. پرده کعبه، در طول تاریخ شاهد تحولات بسیاری بوده و گاه دستمایه ای برای بهره برداری های سیاسی و برخوردهای حاکمان و والیان نیز شده است. نخستین پوشش خانه خدا

در مورد اینکه چه کسی اولین پوشش را برای خانه خدا قرار داد، اختلاف وجود دارد؛ اما بیشتر مورخان بر این باور هستند که نخستین کسی که کعبه را پوشاند، ابراهیم و اسماعیل(علیهما السلام) بودند و در حدیثی امام صادق(علیه السلام) در مورد پرده کعبه فرموده است: « اسماعیل همسر عاقلی داشت. او پس از بنای کعبه، به اسماعیل پیشنهاد کرد که پرده ای روی دیوارهای کعبه کشیده شود، اسماعیل این پیشنهاد را قبول و بدنال آن پشم بسیاری فراهم آورد و میان قوم خود تقسیم کرد تا آن را بریسند و آنها به سرعت چنین کردند. سرانجام پوششی فراهم شد که آن را قطعه قطعه بر کعبه آویختند و سه طرف این خانه مقدس پوشانیده شد و طرف چهارم را اسماعیل با برگ و الیاف گیاهی پوشانید، چون موسم حج رسید و زائران از نزدیک آن را دیدند، خوششان آمد و هدایایی در اختیار اسماعیل قرار دادند که با کمک آنها، طرف چهارم کعبه نیز پوشانیده شد.»

در روایت دیگری نیز از امام صادق(علیه السلام) نقل شده که فرمود: «حضرت آدم کعبه را به وسیله مو پوشانید و حضرت ابراهیم با الیاف گیاهی و حضرت سلیمان با قباطی.»

البته روایت دوم که در آن پوشش کعبه به سه پیامبر نسبت داده شده که با سه جسم متفاوت کعبه را پوشاندند، منافاتی با روایت اول ندارد که بگوئیم: « نخستین کسی که کعبه را با پارچه پوشانید، اسماعیل و همسر او بودند.» قبل از اسلام و در دوران جاهلیت نبیله بنت حباب مادر عباس بن عبدالمطلب نخستین زنی بود که نذر کرد و برای آن پوششی فراهم نمود. قبل از اسلام کعبه در روز عاشورا پوشانده شد.

قریش نیز بخصوص اواخر عصر جاهلیت همواره بر کعبه پرده می پوشاندند که رنگ آن یا سبز و یا زرد بود و جنس آن خز یا موی بافته شده، پوست و یا پارچه با نقشه راه راه از یمن و یا پارچه های عراقی بود. حتی گفته شده که پرده هایی از عهد جاهلیت تا زمان معاویه بر کعبه باقی مانده بود که مردم پیشنهاد کردند این پرده ها برداشته شود.

پرده خانه خدا در عصر اسلامی

در عصر اسلام، اولین کسی که به کعبه پرده کرد، پیامبر بزرگوار اسلام بود که در جریان فتح مکه این کار را انجام داد، جنس پوشش از پارچه یمانی بود و پیامبر آن را از بیت المال تهیه کرد.

در عهد ابوبکر، از جنس پرده کعبه اطلاعی در دست نیست و در هیچیک از منابع موجود سخنی از آن به میان نیامده ولی در عهد عمر پرده کعبه از جنس « قباطی» بود که نوعی پارچه مصری است. عمر به عامل خود در مصر نامه ای نوشت و از او خواست که پرده کعبه در آنجا بافته شود و از آن زمان به بعد پرده را مصر تأمین می کرد.

عثمان نیز همین کار را می کرد و پرده از « قباطی» تهیه می شد و گاهی هم از بردهای یمانی بود .

در زمان یزید بن معاویه کعبه را با دیباج خسروانی پوشاندند و همچنین در عصر ابن زبیر و عبد الملک بن مروان نیز کعبه با دیباج پوشانیده شد و هر کدام از این سه نفر را به عنوان اولین کسی که پرده دیباج بر کعبه کرد، نام برده اند، به گفته برخی مورخان در زمان یزید و ابن زبیر، پرده کعبه گاهی از خراسان می آمد و گاهی نیز از مصر و خراسان پرده ای ارسال و هر کدام زیباتر بود آن را می پوشاندند. در زمان عبدالملک پوشش کعبه را نخست در مسجد پیامبر می گسترده، سپس جمع کرده و به مکه می آوردند.

طبق گزارش تاریخ از عصر عباسیان، نخستین پوشش کعبه، به زمان مأمون مربوط می شود در زمان او کعبه را هر سال سه بار می پوشانیدند، یک بار در روز ترویبه با دیباج سرخ، بار دوم در اول رجب با قباطی و مرتبه سوم در بیست و هفتم رمضان با دیباج سفید.

در عهد متوکل عباسی نیز به همان سنت رفتار می شد و گاهی هر دو ماه یکبار کعبه پوشانیده می شد.

در عهد عباسیان گاهی پرده کعبه در بغداد بافته می شد و همین امر باعث رونق پارچه بافی در عراق شده بود و نقش مهمی

در مرغوبیت و شهرت منسوجات عراقی داشت. گاهی هم از قریه تنیس مصر تهیه می شد که از جمله آنها در سال 162 در عهد خلافت مهدی عباسی بود.

تا سال 661 که پوشش کعبه به انحصار حاکمان مصر در آمد، پوشش همواره از طرف خلفای عباسی تهیه می شد و پرده را گاهی از مصر و گاهی از یمن و گاهی از خراسان تهیه می کردند.

ابن عبدربه (متوفای سال 328 هجری قمری) از پوشش کعبه در زمان خود چنین گزارش می دهد:

همه بیت را می پوشانند مگر رکن حجرالاسود را که به اندازه یک و نیم برابر قامت انسان باز گذاشته می شود و چون موسم حج رسید کعبه را با «قباطی» که دیباج سفید خراسانی است، می پوشانند و مادام که حجاج در حال احرام هستند همان کسوه سفید بر کعبه باقی می ماند و چون از احرام بیرون آمدند، یعنی روز عید قربان، به آن پرده ای از دیباج سرخ خراسانی می پوشانند که در آن خانه هایی است و در آنها حمد و تسبیح و تکبیر و تعظیم خدا نوشته شده است و کعبه تا سال بعد به همین صورت می ماند که دوباره بگونه ای که گفته شد پوشانیده شود. چون پرده ها بر روی کعبه زیاد شود بطوری که سنگینی آنها بر کعبه خطر داشته باشد، قسمتهایی از آن برداشته می شود و آنها را خادمان بیت بر می دارند.»

در سال 532 به خاطر ضعف عباسی ها و اختلافاتی که بوجود آمده بود، پوشش کعبه از طرف خلیفه نرسید و در این سال مردی به نام «رامشت» که یک تاجر ایرانی بود، پوششی از پارچه های نفیس به قیمت هجده هزار دینار مصری تهیه کرد و بر کعبه پوشانید.

الناصر الدین الله که در سال 575 هجری قمری به خلافت رسید پوشش سبز رنگی از دیباج به کعبه پوشانید و از عهد مأمون تا این زمان پرده به رنگ سفید بود و سپس همو(ناصر) در سال 621 پرده ای به رنگ سیاه بر کعبه پوشانید و از این زمان به بعد رنگش همیشه سیاه بود.

در سال 644 در اثر طوفان شدیدی که در مکه به وجود آمد، پرده کعبه پاره شد و نایب حاکم یمن از شیخ حرم به نام منصور بن منعه بغدادی خواست که پرده را او تهیه کند. او گفت: پرده را فقط از مال خلیفه می توان تهیه کرد و مبلغ سیصد هزار دینار قرض کرد و پرده ای از پنبه تهیه و به آن رنگ سیاه زد و به کعبه پوشانید.

بر اساس گزارش پایگاه بنیاد اندیشه اسلامی، از زمان الناصر الدین الله از سال 621 به بعد، پرده کعبه همواره مشکی بوده است. ابن ابوصیف مفتی مکه، در عصر خود از یکی از شیوخ نقل می کند: علت این که پوشش کعبه رنگ سیاه دارد این است که او زائرانی را که در طول تاریخ طوافش می کردند، از دست داده و عزادار آنهاست.

از انقراض عباسیان، چندین سال پرده از یمن آمد و در سال 659 ملک مظفر از یمن فرستاد و اولین کس از ملوک مصر که پوشش کعبه را تقدیم کرد، ملک ظاهر بند قداری بود که در سال 661 فرستاد و در سال 743 ملک صالح اسماعیل بن محمد قلاوون پادشاه وقت در مصر قریه ای را در نواحی قاهره، در منطقه «قلیوبیه» برای پوشش کعبه و حجره نبوی وقف کرد.

از کسانی که درباره پرده کعبه در زمان خود اطلاعاتی به دست داده اند ابن بطوطه است که خود در سال 725 عازم مکه شد و ماه های حج را در آنجا بود. وی ضمن ارائه اطلاعات با ارزشی از منازل میان مدینه و مکه و مواضع مختلف و وضع معیشت مردم مکه و حاجیان در آن زمان، درباره پرده می گوید: «در روز بیست و هفتم ذیقعد پرده کعبه را به اندازه یک و نیم برابر قامت انسان از چهار طرف بالا می برند تا دست ها به آن نرسد و این عمل را احرام بستن کعبه می نامند.»

پوشش کعبه با پرده ای از ایران

به گزارش مهر، تا این زمان عادت این بود که پوشش کعبه از طرف پادشاهان مصر تهیه می شد و کسی حق نداشت پرده ای برای کعبه بفرستد تا اینکه در سال 848 شاهرخ میرزا فرزند امیر تیمور گورکان، پس از تلاش بسیار موفق شد که پرده را از ایران بفرستد.

داستان از این قرار بود که چون شاهرخ میرزا در سال 807 در خراسان به سلطنت رسید، یکی از آرزوهای او این بود که پرده کعبه را او تهیه کند ولی تهیه و ارسال پوشش کعبه در انحصار پادشاهان مصر بود. شاهرخ طی نامه ای به «الملک الاشرف» تقاضاهایی از او کرد که مهمترین آنها این بود که اجازه دهد پوشش کعبه را او تهیه کند. سلطان مصر نپذیرفت و نامه های متعددی میان آنها رد و بدل شد و سرانجام در سال 843 «الملک الاشرف» درگذشت و پسر او بنام «الملک الظاهر» در جای او نشست و او موافقت خود را با درخواست شاهرخ میرزا اعلام کرد و شاهرخ با خوشحالی تمام پرده ای را که در شهر یزد بافته و به هرات انتقال داده شده بود، همراه با صد نفر در سال 848 به مصر فرستاد و پادشاه مصر ضمن استقبال شایسته از ایرانیان، آنها را در همان سال همراه با حاجیان مصر به مکه اعزام کرد و در آن سال پرده ایرانی بر قامت کعبه برافراشته شد.

از زمانی که عثمانی ها بر حجاز و مصر مسلط شدند، تهیه پوشش کعبه در انحصار آنان بود آنها پرده کعبه را از مصر از محل اوقافی که برای این منظور بود، آماده و ارسال می کردند. در عهد سلیمان شاه بن سلیمان خان اوقاف کعبه در مصر، مخارج پرده را تأمین نکرد و لذا سلیمان شاه 10 قریه دیگر در مصر خریداری کرد و بر اوقاف کعبه افزود.

برای این 10 قریه وقفنامه مفصلی تهیه شد و طی آن منافع حاصل از این ده قریه به تهیه پرده کعبه اختصاص یافت.

به همین جهت بود که در مصر کارگاهی برای بافت پرده کعبه تأسیس شد. این کارگاه نزدیک قصر سلطان بود و به «قصر الکسوه» شهرت یافت. رئیس دار الکسوه را «ناظر الکسوه» می نامیدند. هم اکنون نیز در قاهره محله ای به نام قصر الکسوه وجود دارد.

رشدی صالح در تعلیقاتی که به کتاب اخبار مکه ازرقی دارد، می نویسد:

تا سال 1333 عادت بر این بود که تنها نام سلطان عثمانی بر کسوه نوشته می شد ولی در این سال نام سلطان کامل حسین

نیز، که بر مصر سلطنت داشت، در کنار نام عثمانی نوشته شد. تا سال 1341 پرده همچنان از مصر می آمد که در این سال اختلافاتی میان مصر و حجاز به وجود آمد و پرده به مصر برگردانیده و در سال 1342 روابط دو کشور مساعد شد و باز پرده از مصر آمد و در سال 1343 عبدالعزیز آل سعود پرده ای از منطقه «احسا» تهیه کرد. در سال 1344 مجدداً پرده از مصر آمد.

آغاز بافت پرده کعبه در مکه

در سال 1345 روابط میان مصر و حجاز تیره شد و پرده از مصر نیامد و عبدالعزیز پرده را تهیه کرد و در سال 1346 وی مؤسسه ای را جهت بافت پرده در محله اجیاد مکه تأسیس و از هند بافندگانی آورد تا اینکه کسانی از خود مکه این صنعت را یاد گرفتند. بدینگونه اولین پوششی که در خود مکه بافته شد، در سال 1346 بود. این پوشش از حریر طبیعی بود و رنگ مشکی داشت. تا سال 1358 پوشش کعبه در همان کارگاهی که عبدالعزیز ساخته بود تهیه می شد تا اینکه دولت مصر از عبدالعزیز خواست اجازه دهد کسوه مجدداً از مصر حمل شود و عبدالعزیز این اجازه را داد و کارگاه مزبور تعطیل و بار دیگر پرده از مصر آمد و این کار تا سال 1382 ادامه داشت. ولی در این سال میانه جمال عبدالناصر رئیس جمهور مصر و ملک سعود پادشاه عربستان به هم خورد و پرده کعبه از مصر تا بندر جده حمل شد ولی در اثر اختلاف میان مقامات سعودی و فرمانده کشتی مصری، این کشتی که حامل پرده و حجاج مصری بود به مصر بازگشت. در آن سال سعودی ها در تلاش برای تهیه پرده کعبه به هند، پاکستان، سوریه و ژاپن سفر کردند ولی موفق نشدند اما وقتی به کارگاه تعطیل شده عبدالعزیز مراجعه کردند قطعه هایی را یافتند و از تنظیم آنها پرده کاملی آماده کردند و در دهم ذیحجه 1382 کعبه را با آن پوشانیدند.

از آن زمان به بعد و تاکنون پرده کعبه در خود مکه تهیه می شود و محلی که اکنون برای بافت کسوه در نظر گرفته شده، در مدخل مکه در زمینی به مساحت صد هزار متر مربع قرار دارد و مشتمل بر آلات نساجی و بافندگی دستی و هم ماشین آلات جدید می باشد.

ویژگیهای پرده خانه خدا

کارخانه ای که پوشش خانه خدا را تهیه می کند از بافتهای دستی و ماشینی همچنین افراد متخصص در این مورد خاص بهره می برد، بر روی این پوشش آیات قرآن مجید با خط زیبا و به شکل جالبی با نخهای طلا و نقره بافته می شود بطوری که ده ها کیلو طلا و نقره در ساخت آن استفاده می شود.

جنس آن از حریر طبیعی و خالص و به رنگ مشکی است. ارتفاع آن به 14 متر می رسد و نوار دور این پوشش که به عرض 95 سانتیمتر و طول 4500 سانتی متر است از 16 قطعه به شکل مربع از تزئینات اسلامی پوشیده شده است.

بر روی این نوار آیات قرآنی نوشته شده است که در فواصل معین عبارات یا حی یا قیوم، یا رحمن یا رحیم و الحمد لله رب العالمین با رنگ طلایی که اطراف خانه خدا را در بر می گیرد، نوشته شده است.

پوشش در کعبه نیز از حریری است به ارتفاع 6/5 متر و عرض 3/5 متر و بر روی آن آیات قرآنی و تزئینات اسلامی با طلا نقره پوشیده شده است.

پرده خانه خدا از 5 قطعه تشکیل شده است که هر قسمت یک طرف کعبه را می پوشاند و قطعه پنجم هم در کعبه را در بر می گیرد؛ بطوریکه هنگام نصب، وزن آن نزدیک به دو تن می رسد.

این پرده با همکاری کارخانه های داخل و خارج عربستان تهیه می شود؛ پارچه حریر این پرده را هر سال یکی از کشورهای هدیه می کند و پرده قبلی نیز به رؤسا و سران کشورهای اسلامی اهدا می شود.

در کارخانه بافندگی و تهیه این پرده که حدود 8 ماه با دست و ماشین طول می کشد، بیش از 200 بافنده ماهر، افراد شایسته و کارآمد فعالیت می کنند.